

چکیده

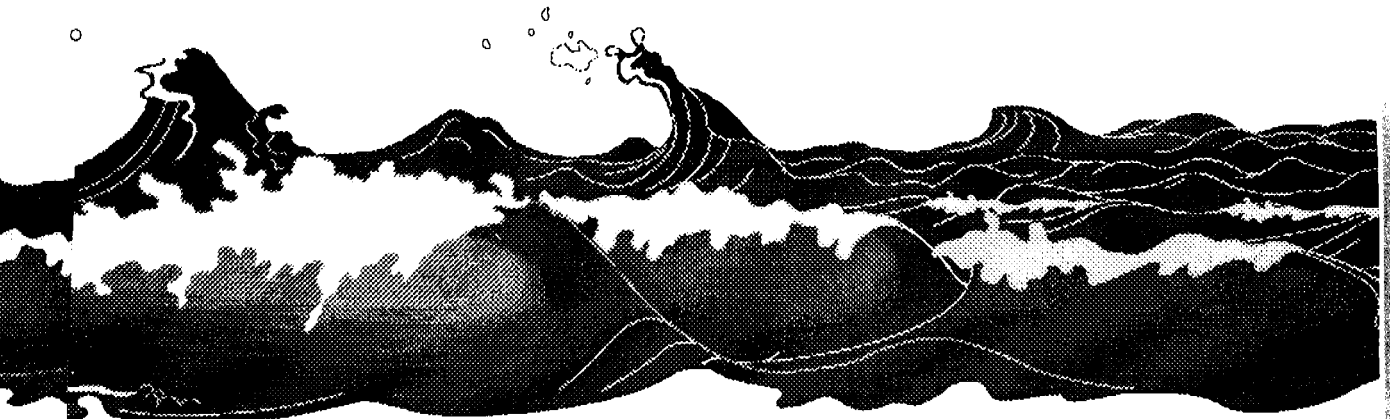
معمولاً پدیده‌های اجتماعی - اقتصادی در هر جامعه‌ای طی یک فرآیندی شکل می‌گیرند و به تدریج تحول می‌یابند. بررسی زمینه‌ای شکل‌گیری و پیدایش یک پدیده کمک می‌کند تا شناخت دقیق‌تر و مناسب‌تری نسبت به آن پدیده حاصل شود و زمینه‌های مساعد و نامساعدی که به عنوان عامل مؤثر یا بازدارنده در آن نقش داشته‌اند مورد شناسایی قرار گیرد. قطعاً در پرتو چنین شناخت‌هایی است که می‌توان مسیر آینده آن پدیده را پیش بینی و تغییرات مطلوب را در آن ایجاد نمود.

پدیده «تعاونی صیادی» نیز از قاعده مذکور مستثنی نبوده و دارای تاریخچه خاص خود می‌باشد. در مقاله حاضر سعی شده است، تا ابتدا ضمن ترسیم فضای جغرافیایی منطقه، زمینه‌های شکل‌گیری تعاونی صیادی در استان شمالی کشور مورد بحث قرار گیرد و سپس سیر تحول آن بیان گردد.

بدین ترتیب فضای اجتماعی - اقتصادی و سیاسی قبل و بعد از تأسیس تعاونی مورد مذاقه قرار گرفته است. در این راستا مسائلی چون شیوه‌های مختلف صیادی و مشکلات بهره برداری از دریا، عوامل مؤثر بر تشکیل تعاونی، نحوه فعالیت تعاونی‌های صیادی مورد کنکاش قرار گرفته است. بخش‌های پایانی مقاله نیز به طرح مسائل و مشکلات تعاونی‌های صیادی

● صادق صالحی، عضو هیأت علمی دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه مازندران

تعاونی پره: مناسب‌ترین شیوه بهره‌برداری از دریا

عدم پرداخت به موقع وام به اعضای شرکتهای تعاونی سبب شده است که پرداخت وام عملاً کمک مؤثری به حال شرکت نداشته و فقط برای رفع نیازهای شخصی اعضای مورد استفاده قرار گیرد. وامهای پرداختی به صیادان عمدتاً در شش ماهه دوم می‌باشد در حالی که زمان مورد نیاز صیادان به این وامها، اغلب در شش ماهه اول می‌باشد.

جنوبی دریای خزر از قدیم الایام وجود داشت و مردم با و سایل و ابزار ساده صیادی به صید می‌پرداختند. این افراد حتی زمانی که صیادان مجاز به اخذ پروانه گردیدند نیز بدون دریافت پروانه به فعالیت خود ادامه می‌دادند. این شیوه صید که غیر مجاز نیز می‌باشد عملاً تا به حال ادامه داشته است. از جمله معایب این شیوه بهره برداری را می‌توان استفاده نامطلوب از ذخایر دریای خزر از جمله صید بی رویه ماهیهای خاویاری، عدم کنترل در امر صید، از بین بردن ذخایر دریا، و ... نام برد.

۲- صید با پروانه

این شیوه که از اواخر سال ۱۳۲۰ به واسطه سیاستهای خاص دولت وقت آغاز شد تا موقع تشکیل تعاونیهای صیادی عملاً رایج بوده است. در این شیوه صیادان با استفاده از دامهای گوشه گیر به صورت گروههای ۲ تا ۴ نفره اقدام به صید ماهی می‌کردند از جمله مزایای این شیوه بهره‌برداری این است که در این شیوه جامعه صیادی سازماندهی و یکپارچه شود. کارتهای مجوز صید به صورت یک دست بین صیادان پخش می‌شود. از صید بی رویه جلوگیری شده و صیادان غیر مجاز و غیر واقعی شناسایی می‌شوند و نهایتاً بین جامعه صیادان و مدیران اجرایی هماهنگی به وجود می‌آید.

۳- صید به صورت پیمانکاری

پیمانکاران متشکل از افراد خصوصی بودند که هر کدام با مبلغ یک میلیون ریال سرمایه گذاری می‌توانستند اقدام به تشکیل تیم صیادی نمایند و هر کدام از این تیمها بین هشتاد تا صد نفر بودند که در امر صیادی فعالیت داشتند. اعضای این تیم را کارگران محلی (یا مهاجر) که معمولاً فاقد پروانه صید بودند تشکیل می‌دادند. کارگران مذکور توقع کمتری داشته و تنها راه مجاز استفاده از دریا و معاش برای آنها همین راه بود به این ترتیب، گروه نسبتاً کثیری در قالب صیدگاههای پره به امر صید پرداختند که همه زیر نظر پیمانکاران (که خود از سرمایه داران آن روز بودند) قرار داشتند. مع الوصف، در ازاء واگذاری مناطقی از ساحل دریا منحصرأ به پیمانکاران، آنها موظف بودند که کار ماهی را صرفاً به صورت پره انجام دهند و ماهیهای صید شده را به قیمت تعیین شده

پره پرداخته و نهایتاً راه حلهایی برای مشکلات مذکور ارائه شده است.

مقدمه

دریای خزر با وسعتی در حدود ۳۲۸۰۰۰ کیلومتر مربع بزرگترین دریاچه جهان است.^(۱) این دریاچه بین کشورهای ایران، روسیه، آذربایجان، ترکمنستان و قزاقستان واقع شده و سواحل جنوبی آن از خلیج حنیقلی در سواحل گمیشان تا آستارا مربوط به خطوط ساحلی ایران می‌باشد.

طول دریای مازندران ۱۲۰۵ کیلومتر و عرض آن ۵۵۴ کیلومتر می‌باشد. مجموع ساحل آن ۶۲۷۹ کیلومتر بوده که ۹۹۱ کیلومتر آن مربوط به سواحل جمهوری اسلامی ایران است و از این میزان حدود ۴۰۰ کیلومتر مربوط به سواحل استان مازندران می‌باشد که از گمیشان در شرق تا غربی‌ترین نقطه مازندران در رامسر را شامل می‌شود. عمق دریای خزر در نواحی مختلف متفاوت است لیکن عمیق‌ترین نقطه آن در حوزه جنوبی و در مجاورت سواحل تنکابن می‌باشد که حدوداً صد متر عمق دارد. دریای خزر یکی از منابع عمده طبیعی کشور جمهوری اسلامی ایران را تشکیل می‌دهد و ذخایر ماهیهای شناخته شده این

دریا تاکنون عمدتاً شامل ماهیهای غضروفی و استخوانی می‌باشد، ماهیهای غضروفی به لحاظ مصرف و صادرات گوشت آن به ویژه خاویار آنها و ماهیهای استخوانی است که عمدتاً شامل ماهی سفید، کفال، کپور و غیره می‌باشد. این ماهیها در مناطق ساحلی و حتی در کل کشور ایران دارای معروفیت و مطلوبیت است.

صید و صیادی در سواحل جنوبی دریای خزر دارای قدمتی چند هزار ساله است.^(۲) از جمله آقای کارلتون (care Leton) پس از کاوش در غارهای موتو و کمربند مازندران «بهبهر» اظهار داشت «در حدود ۱۰۰۰۰ ده هزار سال پیش و حتی بیشتر از آن انسانهایی زندگی می‌کردند که معاش خود را از طریق شکار حیوانات و صید ماهی و غیره تأمین و یا تهیه می‌کردند»

شیوه‌های صید در دریای خزر

به طور کلی می‌توان شیوه‌های صید در دریای خزر را تا قبل از تشکیل تعاونیها به صورت زیر بیان کرد:

۱- صید بدون پروانه یا صید آزاد

همان طور که ذکر شد صیادی در سواحل

از سوی شیلات به شیلات بفروشند. این شیوه بهره‌برداری از دریا و صید ماهی، دارای مزایای متعددی است که برخی از آنها عبارتند از:

۱- صید در نواحی ساحلی (از کرانه‌ها) صورت می‌گیرد و به صورت انتظاری می‌باشد؛

۲- زمان صید نسبتاً مشخص است؛

۳- قابلیت کنترل دریچه‌های تور و رعایت استانداردهای لازم وجود دارد؛

۴- صید به صورت گروهی و دسته جمعی صورت می‌پذیرد لذا به راحتی قابل کنترل، سازماندهی و جهت دهی است؛

۵- امکان نظارت و کنترل کارشناسان شیلات بر امر صید کاملاً میسر می‌باشد؛

۴- صید به صورت شرکت دولتی (شیلات)

این شرکت که از سال ۲۲ شروع به کار کرد برای صید ماهیان غضروفی و استخوانی در صید گاههای خود عده‌ای از افراد را به عنوان ماهیگیران محلی، رسماً به استخدام شیلات درآورد. ماهی گیران مذکور، در قبال فعالیت صیادی از شیلات حقوق ماهانه دریافت می‌کردند. گرچه با استخدام ماهیگیران، صید و ماهیگیری تحت کنترل در آمد، ولی بهره‌وری و بازدهی نیروی کار کاهش یافت. بدین ترتیب، هزینه نیروی کار بر شیلات سنگینی می‌نمود، علاوه بر این، موضوع اعضای صید، بهره‌برداری و کنترل ذخایر دریا توسط یک شرکت دولتی مثل شیلات ابعاد مختلفی را مطرح کرد که به اختصار عبارتند از^(۳):

الف - محدودیت ذخایر دریا از یک طرف و فشار وارده بر آن توسط ساحل نشینان شهری و روستایی، کارگر و کشاورز، بیکار و شاغل و غیره از طرف دیگر.

ب - عدم جامعیت قوانین، فقدان بینش، تعارض، مقررات اداری، عدم اسکان، کنترل سواحل، همراهی کارکنان محلی با صیادان غیر مجاز و ... از دیگر عواملی بود که شیلات را با مشکل و عدم کارایی مواجه می‌ساخت.

ج - شرکت شیلات شدیداً به محدودیت تعداد صیادان و حتی ممنوعیت صید پا می‌فشرد و در مقابل محدودیت دیگر فعالیت‌های اقتصادی در منطقه، عادت به صید و حرفه صیادی، عملاً کار کنترل بر

تعاونی‌ها می‌توانند با ایجاد کارگاه و کارخانه وارد بازار توسعه و تولید لوازم صیادی گردند و وسایلی که کارخانجات تولیدی شرکت تعاونی به بازار عرضه می‌کنند قطعاً با کیفیت بیشتر و با توجه به قوانین حاکم بر تعاونی از قیمت پایین‌تری برخوردار است. با این کار هم فرصتهای شغلی به وجود می‌آید و هم در آمد و سود بیشتری برای تعاونی ایجاد خواهد شد.

و اجتماعی خود از ابزار جدید و تکنولوژی نوین صیادی استفاده نمایند.

بدین ترتیب و با توجه به ضرورت تشکیل تعاونی‌های صیادی، اولین تعاونی صیادی پره در شهریور ماه ۱۳۲۲ با عضویت صد نفر از صیادان محلی در بندر انزلی تشکیل شد و اهداف تعاونی پره ذیل را دنبال کرد:

۱- کنترل و نظارت بر امر صید؛
۲- حذف بعضی از شیوه‌های نامطلوب صیادی؛

۳- کوتاه کردن دست سماکان، واسطه‌ها یا به عبارتی عرضه کردن ماهی به صورت دولتی و تعاونی؛

۴- گسترش دموکراسی اجتماعی و سیاسی؛ هر یک از تعاونی‌های صیادی پره از اجزا مختلفی به شرح ذیل تشکیل شده است:

مسائل و مشکلات تعاونیهای صیادی پره

پس از آشنایی با فرآیند شکل‌گیری تعاونی صیادی پره و درک ضرورت و اهداف آن، لازم است به طرح مسائل و مشکلات اساسی تعاونی‌های مذکور پرداخته شود و با ارائه راه‌حلهای مناسب، استمرار این نهاد سودمند تضمین گردد. مشکلاتی که تعاونیهای صید پره با آن مواجه‌اند را می‌توان به دو دسته کلی تقسیم نمود:

الف- مشکلات درونی

مشکلات درونی، مشکلاتی هستند که در درون سازمان تعاونی صیادی وجود دارد. این مشکلات عبارتند از^(۴):

۱- عدم آگاهی اعضای و هیأت مدیره و حسابداران نسبت به وظایف و تعهدات قانونی خود؛ بسیاری از اعضای و مدیران با حسابداران و حتی بازرسان در شرکت‌های تعاونی از وظایف اصلی خود و یا چهارچوب کلی تعاون اطلاع چندانی ندارند.

صید را دچار مشکل ساخته بود.

د- در چنین شرایط، که شرکت شیلات به دنبال گسترش فعالیت‌های بازرگانی خود بود، میزان صید ماهی کاهش یافت و لذا شیلات ناچار شد تا راه حل تازه‌ای برای استفاده مطلوب و بهینه از دریا پیدا کند. راه‌حلی که هیچ یک از پیامدهای نامطلوب شیوه‌های قبلی صید را به همراه نداشتند باشد و در عین مزایای نوینی را مطرح سازد.

۵- صید به شیوه تعاونی

همان‌طور که مطرح شد هیچ یک از شیوه‌های بهره‌برداری از دریا و صید ماهی با موفقیت همراه نبوده است. لذا در چنین شرایطی، ضرورت وجود سازمانی که از طریق آن امکان اعمال نظارت بر صید وجود داشته باشد، بیش از پیش طرح شد. بر این اساس، گروهی از کارشناسان از جانب وزارت کشاورزی و شورای عالی تعاونی وقت به مناطق ساحلی دریای خزر اعزام و ضمن انجام بررسی‌های لازم، تشکیل تعاونی صیادی پره را به عنوان شیوه مناسب بهره‌برداری از دریا پیشنهاد نمودند. وجود فضای سیاسی در آن زمان که تشکیل تعاونی‌ها را منزله گسترش دموکراسی، اجتماعی و سیاسی اقتصادی مطرح می‌کرد و دولت نیز از اقتصاد دموکراتیک صحبت می‌نمود باعث شد تا تعاونی‌ها به عنوان تشکیلی که در آنها مردم حاکمیت دارند و محل مناسبی برای اعمال نظارت دولت است جلب توجه نمایند و به عنوان راه حل مشکل صیادان مورد قبول واقع شوند. عامل دیگری که باعث پذیرش تعاونی صیادی می‌شد عبارت بود از:

- اشباع فعالیت‌های صید و صیادی در کشورهای مختلف دنیا تحت عنوان و با پوشش تعاونی‌ها، بدین ترتیب ماهیگیران سنتی، مثل کشاورزان خرده‌پا می‌توانند در قالب تعاونی‌ها و با حفظ استقلال اقتصادی

مضيقه هستند زیرا در وضعیت اقتصادی کنونی و تورم موجود هر شرکت تعاونی پره ماهیهای صید شده را در همان لحظه اول صید به فروش رسانده و همه در آمد آن بین اعضاء تقسیم می شود. بنابراین در تعاونی مذکور، عملاً پس انداز یا ذخیره قانونی ندارد و سرمایه گذاری صورت نمی گیرد.

ب- مشکلات بیرونی

منظور از مشکلات بیرونی، آن دسته از عواملی است که بیرون از سازمان تعاونی وجود دارد و باعث اختلال در تعاونی می شود. این مشکلات عبارتند از:

۱- پیشروی آب دریا: از عمده مشکلات بیرونی شرکتهای تعاونی در سالهای اخیر (از سال ۶۷) می توان به مسأله پیشروی آب دریا اشاره کرد. این امر سبب شده تا صیادان و شرکتهای مجبور شوند مستقلاً و ساختمانها و کوله های خود را که در ساحل دریا ساخته اند تغییر داده و یا منطقه دریایی خاص خود را تعویض نمایند.

۲- عدم انطباق برخی از قوانین و مقررات بخش تعاون با عرف یا واقعیتهای اجتماعی: بعضی از موارد قانون و اساسنامه با عرف موجود و واقعیات مطابقت ندارد و هنوز برای شرکتهای تعاونی و اعضاء آنها این نقص بر طرف نشده است. مثلاً اصلی که برای ماهیگیران در اساسنامه ذکر نشده این است که: هر کس در تعاونی کار کند باید از ماهی صید شده سهم ببرد. یا کاهش تعداد اعضاء و جایگزینی آنها بر خلاف اصل عضویت آزاد می باشد و یا بحث سود سهام و نحوه تقسیم آن!

۳- عدم وجود آموزش مناسب در زمینه تعاونی: به علت عدم ارتباط کافی بین شرکتهای تعاونی و وزارت تعاون عملاً خدمات آموزشی چندانی از سوی وزارت تعاون به اعضاء این شرکتهای داده نمی شود در حال حاضر آموزش از طریق شیلات و آن هم بیشتر در زمینه های فنی ارائه می شود تا جنبه های بنیادی و نظری نظیر اهداف، اصول، وظایف، حقوق و غیره.

۴- وجود سماکان و واسطه ها: سماکان هنوز به عنوان یک بخش عمده از نظام صیادی فعال هستند و هر نوع تصمیم گیری اگر با ملاحظه منافع آنان همراه نباشد توفیقی نخواهد داشت. تعاونی های صیادی نیز نه تنها برنامه جدی و قاطعانه برای حذف این

بررسی فرآیند شکل گیری تعاونی های صیادی نشان می دهد که برخی از مشکلات همواره با انواع شیوه های بهره برداری از دریا همراه بوده و پاره های دیگر مشکلاتی است که فقط با شیوه صید تعاونی پره همراه است، از آن جا که صید به شیوه اخیر مطلوب ترین شیوه بهره برداری است، لذا پس از مشکلات اساسی مربوط به آن، لازم است راه حلهای لازم برای حل یا کاهش مشکلات ارائه شود.

۲- کم سوادی و بی بی سوادی اعضاء: از عمده مشکلات درونی تعاونی ها وضعیت سوادی و تحصیلات خود اعضاء است که اکثراً سوادی چندانی ندارند. به دلیل پایین بودن سطح سوادی در بین اعضاء تعاونی مشکلاتی از قبیل عدم کنترل دقیق بر روی حساب وجود دارد که در مجموع بر عملکرد شرکت تأثیر منفی خواهد گذاشت.

۳- پیر سنی اعضاء: اعضاء تعاونی های صیادی پره اکثراً دارای سن و سال زیاد بوده و این امر بر میزان فعالیت و یا پذیرش نوآوری و تکنولوژی جدید صید تأثیر دارد.

۴- مشکلات مالی و اعتباری: شرکتهای تعاونی از لحاظ مالی و اقتصادی دچار

واسطه‌ها ندارند بلکه خود با آنان همکاری داشته و حتی در موارد مهم از آنها تبعیت کرده و خود را به آنان وابسته می‌کنند و این در حالی است که یک نوع رابطه استثماری بین سماکان و تعاونی‌ها وجود دارد، به این صورت که، ۵ الی ۷ و گاهی اوقات تا ۱۰ درصد از سود حاصله از فروش ماهی به سماکان اختصاص می‌یابد.

۵- عدم پرداخت به موقع وام: عدم پرداخت به موقع وام به اعضای شرکتهای تعاونی

سبب شده است که پرداخت وام عملاً کمک مؤثری به حال شرکت نداشته و فقط برای رفع نیازهای شخصی اعضاء مورد استفاده قرار گیرد. وامهای پرداختی به صیادان عمدتاً در شش ماهه دوم می‌باشد در حالی که زمان مورد نیاز صیادان به این وامها، اغلب در شش ماهه اول می‌باشد.

پیشنهادات و راه‌حلیا

بررسی فرآیند شکل‌گیری تعاونی‌های صیادی نشان می‌دهد که برخی از مشکلات

همواره با انواع شیوه‌های بهره‌برداری از دریا همراه بوده و پاره‌ای دیگر مشکلاتی است که فقط با شیوه صید تعاونی پره همراه است، از آن جا که صید به شیوه اخیر مطلوب‌ترین شیوه بهره‌برداری است، لذا پس از مشکلات اساسی مربوط به آن، لازم است راه‌حلهای لازم برای حل یا کاهش مشکلات ارائه شود. قبل از هر چیز، باید توجه داشت که راه‌حلهای منطقی برای مسائل و مشکلات اجتماعی وجود دارد.^(۵) بنابراین، در این قسمت به ارائه راه‌حلهای صرفاً کارشناسی می‌پردازیم:

۱- تأمین اعتبار: حرقه صیادی در اکثر کشورها، شغلی فصلی است در صورتی که هزینه زندگی صیادان، در تمام سال باید تأمین شود تا علاوه بر تأمین نهاده‌های صید جوابگوی نیازهای مالی خود باشند. عدم تأمین وسایل مورد نیاز تعاونی‌ها، سبب روی آوردن آنها به واسطه‌ها و سماکان شده و این خود تعاونی را به تغییر ماهیت می‌کشانند لذا شرکت باید به کسب اعتبار و توزیع آن در بین اعضاء بپردازد و در این راه سیاست حمایتی دولت و بانکها کمک بسیاری به این شرکتها می‌کند.

۲- تأمین نیاز مندیهای صیادی: تعاونی‌ها بعد از جذب اعتبار می‌بایست مستقیماً و بدون واسطه، لوازم و ادوات صید و حتی مواد مصرفی ماهیگیران و حتی خانواده‌هایشان را تهیه نمایند و نقش عامل از تولید به مصرف را بر عهده داشته باشند یعنی نیاز مندیهایشان را از مراکز خرید دست اول تهیه کنند و وارد بازار واسطه‌گرها و دلالان نشوند. اگرچه تهیه و تدارک ابزار و ادوات لازم است ولی کافی نیست و بهتر است شرکت به ایجاد تعمیرگاهها و فروش قطعات یدکی برای ابزار و ادوات اقدام کند.

۳- تولید لوازم: تعاونی‌ها می‌توانند با ایجاد کارگاه و کارخانه وارد بازار توسعه و تولید لوازم صیادی گردند و سائیلی که کارخانجات تولیدی شرکت تعاونی به بازار عرضه می‌کنند قطعاً با کیفیت بیشتر و با توجه به قوانین حاکم بر تعاونی از قیمت پایین‌تری برخوردار است. با این کار هم فرصتهای شغلی به وجود می‌آید و هم درآمد و سود بیشتری برای تعاونی ایجاد خواهد شد. ساخت و تولید لوازم ممکن است از تهیه تور و شبکه و جعبه آغاز و تا

جدول توزیع مسئولیت‌ها و نوع فعالیت در تعاونی صیادی پره

ردیف	سمت	تعداد	نوع فعالیت
۱	رئیس	۱	مدیریت مجموعه صیدگاه و ارتباط تعاونی با بیرون را بر عهده دارد
۲	قایقران	۴	وظیفه مربوط به رانندگی و هدایت قایق را بر عهده دارد
۳	لسمان		وظیفه فرماندهی یا مدیریت تولید را بر عهده دارد
۴	شهیمه کش	۵	وظیفه بیرون کشیدن تور از دریا را بر عهده دارند
۵	دریارو	۸	این افراد وظیفه ریختن تور به داخل دریا را بر عهده دارند
۶	چینگ چی	۴	مسئولیت تعمیر تور بر عهده این افراد می‌باشد
۷	فوکاچی	۱۲	هنگام صید، با چکمه‌های پلاستیکی وارد آب شده و با نگهداری فوقانی و زیری تور، مانع خروج ماهیها از تور می‌شوند
۸	ماهی فروش	۲	مسئولیت فروش ماهی‌های صید شده را بر عهده دارد
۹	تورکش سمت چپ صیدگاه	۲۰	برای بیرون کشیدن تور در قسمت چپ صیدگاه فعالیت می‌کنند
۱۰	تورکش سمت راست صیدگاه	۲۰	برای بیرون کشیدن تور در قسمت راست فعالیت می‌کنند
۱۱	نگهبان	۲	مسئولیت حفظ و مراقبت از اموال تعاونی را مخصوصاً در ایام تعطیلی و فصل بیکاری بر عهده دارد.
۱۲	راننده تراکتور	۷	وظیفه رانندگی تراکتور را بر عهده دارد.
	جمع	۸۶	

تأسیس کارخانجات و ساخت قایق و کشتی را شامل شود.

۴- عرضه و فروش: مسئله بازار یابی و عرضه محصولات صیادی، همواره یکی از مسائل اساسی تعاونی‌های صیادان بوده است. حضور سلف خران و شبکه منسجم دلان و کارشکنی واسطه‌ها برای کنترل و تصرف بخش توزیع و عرضه محصولات سبب شده است تا سود و منفعت حاصله از حرفه صیادی عمدتاً به سود غیر صیادان تمام شود. برای حل این مشکل لازم است تعاونی‌ها وارد سیستم توزیع و عرضه محصولات شوند و با ایجاد جایگاه مستقیم عرضه و فروش و یا ارتباط با سایر تعاونی‌ها «مثل تعاونی‌های مصرف شهری، کارکنان دولت، کارگران و ...» محصولات خود را مستقیماً به فروش برسانند کاری که هم برای جامعه مفید است و هم از اهداف واقعی نهضت تعاون به شمار می‌آید.

۵- حمل و نقل: در حال حاضر تعاونی‌ها بلافاصله پس از ماهیگیری ناچارند آن را به فروش برسانند به همین دلیل با درصد افزایش شدید میزان صید، شاهد عرض یکباره محصولات به بازار، آن هم به قیمت نازل هستیم. از این مهم‌تر تعاونی‌ها حتی وسیله حمل و نقل مناسب جهت انتقال صید به شهرهای دور دست را ندارند. برای حل این مشکل تعاونی‌ها می‌توانند به سردخانه و یا هر وسیله لازم دیگر مجهز شوند تا صید انجام شده را در فاصله زمانی مناسب به سردخانه و کارخانه‌های عمل آوری ماهی و مراکز فروش حمل کنند. اگر چه سرمایه گذاری در این زمینه بعضاً سنگین است ولی سود نهایی حاصله از این سرمایه گذاری جبران آن را خواهد کرد این برنامه در همه کشورهایی که تعاونی‌های صیادی دارند صورت گرفته است.

۶- مهیا سازی و فرآوری: امروز نه تنها روشهای نمک زدایی، خشکاندن، قوطی کردن و منجمد کردن سریع برای مصارف انسانی معمول گشته بلکه تولید روز افزون خوراک ماهی برای تهیه تغذیه دام و طیور و نیز روغن ماهی برای مقاصد طبی و صنعتی رواج یافته است. ایجاد تسهیلاتی که ماهی را برای مصارف مختلف فرآوری نماید قطعاً باید در برنامه تعاونی‌ها منظور شود.

مطلوب و منطقی و مردمی‌تر می‌نمود همان تعاونی بوده و لذا تعاونی‌ها تشکیل شده‌اند. اما بعد از تشکیل تعاونی‌ها بعضی از اصول و بنیانهای تعاون در تعاونیهای مذکور مورد غفلت و بی‌توجهی قرار گرفته است که مهم‌ترین آنان آموزش تعاون و ایجاد فرهنگ تعاون در میان اعضای تعاونی است که ریشه‌ای‌ترین علل سایر مشکلات تعاونی‌ها می‌باشد، زیرا آن چه که مشاهده می‌شود این است که عملاً اعضای عادی و حتی اعضای هیأت مدیره شرکت تعاونی را یا از نوع شرکتهای صرفاً دولتی دانسته و یا از نوع شرکتهای اقتصادی صرف می‌دانند و برای همین از جنبه‌هایی مثل دموکراسی، خودگردانی، خود جوشی و عدالت و پیشرفتهای اقتصادی غافل شده‌اند و اینها باعث شده که تعاونی‌ها هم دچار مشکلات درونی و خود ساخته شوند و هم از موانع و محدودیتها و نواقصی محیطی رنج ببرند. در شرایط کنونی، تعاونی‌ها می‌توانند در حل مشکلات احتمالی و اقتصادی مفید باشند اما بخش عمده استعدادهای بالقوه تعاونی، هنوز شکوفا نشده و به بالفعل نرسیده است.

امید است با تلاش مسئولان و هماهنگی دولت و مد نظر قرار دادن تعاونی‌ها در برنامه‌های بلند مدت شاهد پیشرفت و گسترش هر چه بیشتر تعاونی‌های واقعی و پویا در سرتاسر کشور باشیم.

■ پی نوشت‌ها:

- ۱- وزارت آموزش و پرورش، «جغرافیای ایران»، (سال دو، آموزش متوسطه)، تهران، دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی، ۱۳۷۲، صفحه ۴۹۹.
- ۲- طوبی، عزیز، «تاریخچه جامع بندر انزلی»، تهران، چاپخانه شقایق، ۱۳۷۰، صفحه ۴۶۶.
- ۳- طسالب، مهدی، «بررسی وضعیت تعاونی‌های صیادی در استان مازندران» تهران، سازمان شیلات و بنادر جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷، صفحه ۱۸.
- ۴- مصاحبه با محمد جعفری، معاونت صید شیلات استان مازندران، مصاحبه کننده: حمید صالحی، ۱۳۷۶/۱/۲۰.
- ۵- رایسنگن و ... «دیدگاههای جامعه‌شناسی درباره راه حل مسائل اجتماعی» ترجمه صادق صالحی، قم، انتشارات شهر، ۱۳۷۷.
- ۶- معاونت آموزش و تحقیقات وزارت تعاون، ماهنامه تعاون، چشم انداز صید و صیادی شماره ۳۰، ۱۳۷۲، صفحه ۳۵ - ۳۳.

۷- آموزش اعضاء: تعاونی‌های صیادی با استناد به اساسنامه خود می‌توانند با ایجاد کلاسهای برای بیسوادان نسبت به باسواد کردن آنها اقدام کنند و با تشکیل کلاسهای آگاهی شفاهی آنها را افزایش دهد و هم با آموزش تخصص و مهارت نسبت به افزایش کمی و کیفی صید و عملکرد خودشان اقدام کنند و بدانند که آموزش یکی از اصول اصلی تعاون است. در بعضی از کشورهای پیشرفته «مثل ژاپن» تعاونی‌های صیادی به اقداماتی که به عمران و آبادی بندر کمک می‌کنند دست می‌زنند که ایجاد کناره ساحل بنای پناهگاهی برای ماهیگران، نصب جرثقیل و حتی تأسیسات پیچیده مثل ایستگاه رادیویی برای سنجش اطلاعات مربوط به هوا، دریا و وضع بازار برای دریانوردان از آن جمله است (۶).

جمع بندی و نتیجه گیری

آن چه بیان شد شرحی بر سیر تحول شیوه صیادی و مشکلات عمده آنان به همراه ارائه پیشنهادها و راه حلها می‌باشد. در این بررسی ما متوجه شدیم که فضای قبل از تأسیس تعاونی‌ها مشکلات و معضلات عدیده‌ای را در ارتباط با مردم، دولت و موضوع بهره برداری بهینه از دریا (با توجه به محدودیت منابع و نضایر آن) داشته است و مناسبترین راه حل که از لحاظ علمی و عملی «تجربه سایر کشورها»